

Lääke75+ ja Riskilääkeluokitus auttavat välttämään lääkehoidon riskejä

[Fimean toiminta](#) [Lääkkeet](#) Julkaistu 7.5.2024

Lääkitysturvallisuus on varmistettava kaikissa lääkehoitoprosessin vaiheissa. Fimean tarjoamat helppokäyttöiset työkalut auttavat terveydenhuollon ammattilaisia valitsemaan iäkkäille sopivia lääkkeitä ja ehkäisemään lääkkeisiin liittyviä vaaratapahtumia.

©GettyImages/Portra

Fimea on tuottanut terveydenhuollon ammattilaisten työn tueksi näyttöön ja asiantuntijanäkemykseen perustuvia työkaluja, joilla voidaan varmistaa lääkitysturvallisuus. Lääke75+ arvioi lääkeaineiden soveltuvuutta 75 vuotta täyttäneillä ja ohjaa huomioimaan ikääntymiseen liittyvät muutokset lääkkeen valinnassa. Lääke75+ sisältää muun muassa tietoa lääkkeiden vaikutuksista sekä tyypillisimmistä haittavaikutuksista iäkkäillä.

Kansallinen riskilääkeluokitus listaa suuren riskin lääkkeitä (high-risk medicines), jotka eivät välttämättä aiheuta enempää vaaratilanteita kuin muutkaan lääkkeet, mutta virheellisesti käytettynä niistä aiheutuvat seuraukset voivat olla potilaalle vakavia. Luokitukseen on kuvattu lääkkeiden vakavat seuraukset sekä keskeisimmät lääkkeeseen ja lääkehoitoprosessiin liittyvät riskikohdat.

Lääke75+ ja Riskilääkeluokitus tukevat terveydenhuollon ammattilaisia lääkehoidon toteuttamisen eri vaiheissa esimerkiksi lääkehoidon suunnittelussa, aloittamisessa, toteuttamisessa ja seurannassa, aina siihen asti, kun lääkehoito lopetetaan.

Lääkkeiden käyttöön liittyvä riski

Lääkityspoikkeama (medication error) on lääkehoitoon liittyvä tapahtuma, joka voi vaarantaa lääkitysturvallisuuden. Poikkeama voi tapahtua missä tahansa lääkehoitoprosessin vaiheessa. Se voi johtua joko lääkeaineen tai valmisteen ominaisuuksista tai puutteista tai virheistä lääkehoidon toteuttamisessa. Lääkehoidon turvallisuus onkin sekä lääke- että lääkitysturvallisuuden huomioimista.

Potilaan yksilölliset ominaisuudet, kuten ikääntymiseen liittyvien muutosten vaikutus lääkkeiden farmakokinetiikkaan ja -dynamiikkaan tai herkyyteen haittavaikutuksille haastavat lääkehoitojen turvallista toteutumista.

Lääkehoidon vaaratapahtumien hoito aiheuttaa merkittäviä kustannuksia terveydenhuollolle. Suurin osa vaaratapahtumista ja niiden aiheuttamista vakavista seurauksista on kuitenkin ennaltaehkäistävissä asianmukaisella lääkehoidon toteutuksella.

Miten työkaluja voi hyödyntää käytännön työssä?

Lääke 75+ ja Riskilääkeluokituksen tarkoituksena ei ole rajoittaa lääkkeiden valintaa ja käyttöä, vaan ohjata terveydenhuollon ammattilaiset tunnistamaan paremmin lääkkeiden vältettävissä olevat riskit ja lääkehoitoprosessin vaaranpaikat.

Työkalut nostavat esille lääkkeen ominaisuuksia, kuten antikolinergisyyden tai kapean terapeuttisen leveyden), jotka on syytä huomioida lääkehoidon suunnittelussa. Ne myös antavat myös konkreettisia suosituksia lääkehoidon toteuttamiseen esimerkiksi suosittamalla pidentämään annosväliä munuaisten vajaatoiminnassa tai huomioimaan säännöllisen laboratorioseurannan. Lisäksi Riskilääkeluokitus auttaa tunnistamaan lääkehoitoprosessin mahdollisia riskikohtia esimerkiksi lääkkeen annostelussa, käyttökuuntoon saattamisessa ja potilasohjauksessa.

Lääkitysturvallisuuden varmistaminen on organisaatioiden, ammattilaisten sekä lääkkeiden käyttäjien yhteistoimintaa. Lääkehoitoon liittyvien riskien hallinta ei siis ole vain yksittäisten ammattilaisten vastuulla, vaan sen tulee olla systemaattista ja suunnitelmallista toimintaa koko organisaatiossa.

Fimean tarjoamia työkaluja voi hyödyntää laadittaessa organisaatioiden ja yksiköiden lääkehoitosuunnitelmia, joihin tulee esimerkiksi määritellä toiminnan kannalta keskeiset suuren riskin lääkkeet ja keinot riskien hallintaan. Työkalut ohjaavat ammattilaisia lääkitysturvallisuutta edistäviin työtapoihin ja ehkäisemään lääkehoidon vaaratapahtumia, jotka voivat heikentää ammattilaisten varmuutta toteuttaa lääkehoitoa ja siten lisätä työn kuormittavuutta.

Lääkehoitoon liittyvien riskien hallinta ei ole vain yksittäisten ammattilaisten vastuulla, vaan sen tulee olla systemaattista ja suunnitelmallista toimintaa koko organisaatiossa.

Lääkitysturvallisuus tulee varmistaa kaikissa toimintaympäristöissä

Lääke75+ ja Riskilääkeluokitus sisältävät tavanomaisia, yleisesti käytössä olevia lääkkeitä. Näiden työkalujen avulla organisaation johdolla ja ammattilaisilla on ajantasaista näyttöön perustuvaa tietoa työn tueksi.

Organisaation johdolla on keskeinen rooli hyvän turvallisuuskulttuurin luomisessa.

Lääkitysturvallisuustyössä näkökulma tulisi siirtää syyllisten etsimisestä (yksilönäkökulmasta) laajempaan toiminnan kehittämiseen (järjestelmänäkökulma). Lääkitysturvallisuuden varmistaminen on moniammatillinen ja monelle tasolle ulottuva prosessi, ja lopulta myös lääkkeen käyttäjän vastuulla, kun hän toteuttaa lääkehoitoaan itse.

Huolellisella toiminnan suunnittelulla ja henkilöstön koulutuksella voidaan parantaa lääkitysturvallisuutta. Henkilöstön perehdyttäminen ja ohjaaminen työkalujen käyttöön auttaa valitsemaan turvallisempia lääkkeitä iäkkäiden käyttöön ja ehkäisemään riskilääkkeisiin liittyviä vaaratapahtumia.

Lääkitysturvallisuutta tukevat työkalut

- eivät vain listaa lääkkeitä, joita ei tulisi käyttää, vaan ohjaavat lääkehoidon toteuttamista ja lääkitysturvallisuuden varmistamista
- tukevat lääkeneuvonnan ja potilasohjauksen toteuttamisessa esimerkiksi vakavien haittojen (metamitsoli ja pitofenoni agranulosytoosiriski) ensioireiden tunnistamisessa
- ohjaavat reseptilääkkeiden lisäksi myös itsehoitolääkkeiden turvallisempaa valintaa ja käyttöä esimerkiksi muistuttamalla
 - samaa lääkeainetta sisältävien kipulääkkeiden yhtäaikaisen käytön riskistä (parasetamolin yliannostus)
 - yskänlääkkeen (dekstrometorfaani) merkittävistä yhteisvaikutuksista muiden lääkeaineiden kanssa (Lääke75+ D-luokan lääke)
 - tulehduskipulääkkeiden pitkäaikaisen käytön riskeistä (ruoansulatuskanavan limakalvovauriot ja verenvuoto)
 - tiettyjen ummetuslääkkeiden (natriumpikosulfaatti ja bisakodyyli) sopimattomuudesta iäkkäiden pitkäaikaisen ummetuksen hoidossa (Lääke75+ D-luokan lääkkeitä).
- tukevat lääkehoidon arvioinneissa ja lääkehoidon toteuttamisessa esimerkiksi
 - nostamalla esiin huomioita lääkkeen käyttökuntoon saattamisessa
 - korostamalla lääkkeen annostelun oikea-aikaisuuden ja oikean annoksen merkitystä (annostelu tyhjään vatsaan heikentää tehoa)
 - korostamalla oikeaa lääkkeenottotekniikkaa (depottablettia ei saa murskata, pureskella tai puolittaa).
- ohjaavat huomioimaan yhteisvaikutukset ja haittakuorman esimerkiksi
 - odotetut vaikutukset (sedatiivinen) ja mahdolliset haittavaikutukset (verenvuoto)
 - yhteiskäytön muiden verenvuotoa lisäävien lääkkeiden kanssa.

Lääke75+ ohjaa

- lääkevalintaa luokittelemalla myös ne lääkkeet, joiden käyttöön ikääntymismuutokset eivät vaikuta (A-luokka)

- huomioimaan myös ne lääkkeet, joista ei ole tutkimusnäyttöä tai niiden teho on vähäinen (B-luokka)
- tunnistamaan lääkkeet, jotka ovat käyttökelpoisia iäkkäille, kun ikääntymiseen liittyvät annosmuutokset otetaan huomioon (C-luokka)
- välttämään iäkkäillä sellaisia lääkkeitä, joiden haittariskit ylittävät hoidosta saatavan kliinisen hyödyn (D-luokka).
- nostamalla esiin esimerkiksi munuaisten toimintaan liittyviä käyttörajoituksia sekä haittakuorman, kuten sedatiivisuuden ja antikolinergisyyden.

Riskilääkeluokitus nostaa esiin

- keskeisiä lääkkeen käyttöön liittyviä vakavia seurauksia, kuten verenvuodot ja tukokset (veren hyytymiseen vaikuttavat lääkkeet)
- lääkkeeseen liittyviä riskejä, kuten kapean terapeuttisen leveyden ja merkittävät yhteisvaikutukset
- lääkehoidon toteutukseen liittyviä riskikohtia esimerkiksi
 - lääkehoidon suunnittelussa (epätarkoituksenmukaiset päällekkäiset opioidilääkitykset)
 - määräämisessä (annostus vaihtelee käyttöaiheen mukaan sekä hoidon aloitus ja jatkohoito toteutetaan eri annostuksella)
 - käyttökuntoon saattamisessa (laimentamisen unohtuminen ennen lääkkeen antoa)
 - annostelussa (metotreksaatti annostellaan yleensä kerran viikossa, poikkeuksena esimerkiksi jotkin syöpähoidot)
 - lääkehoidon seurannassa (metamitsoli ja pitofenoni viikoittainen verenkuva seuranta yli viikon kestävässä yhtäjaksoisessa käytössä)

Mistä löydän työkalut?

Riskilääkeluokitus

- [Fimean verkkosivut](#) (ladattavat pdf- ja excel-tiedostot, saavutettavassa muodossa)
- Tulossa osaksi Fimean lääkehakua kesällä 2024

Lääke75+

- [Fimean lääkehaku](#)
- Terveystieteen Duodecim Lääketietokanta, Vanhus ja Lääke -osio
- Asiakas- ja potilastietojärjestelmä Apotti
- Apteekkariliiton SALKO-tietokanta
- Pharmaca Fennica

Lue lisää

[Lääke75+](#)

[Riskilääkeluokitus](#)

[Fimean lääkehaku](#)

[Turvallinen lääkehoito -opas](#)

Jasmin Paulamäki

Proviisori

Tutkija, Fimea

Johanna Jyrkkä

Dosentti, FaT, TtM

Tutkimus- ja kehittämisasiantuntija, Fimea

Elsi Similä

TtM, Farmaseutti

Projektipäällikkö, Fimea

Anniina Kössi

Proviisori

Tutkija, Fimea

